

Список літератури: 1. Проект Судового кодексу України /ліл ред. В.І. Коновалюка. 2001. 2. Чепурнова Н.М. Судебная власть в РФ: проблемы теории и государственно-правовой практики С., 1999. 4. Закон України «Про статус суддів» // ВВР України. 1993. №8. Ст.56. 5. Судова система України та судова реформа / Стефанюк В., К.,2001. 6. Основні принципи незалежності судових органів, схвалена Резолюцією ГА ООН від 13.12.1985 р. 7. Судова влада /Шиниш В., К., 1997. 8. Судебная власть / Степковскій Ю.И., М., 2001. 9. Закон України «Про судоустрій» //ВВР УРСР. 1981. Додат. до №24. Ст.357.

Надійшла до редакції 03.02.02

А.М. Шульга

СУСПІЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Новий Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за такі злочини, як забруднення або псування земель та безгосподарське їх використання. Ці кримінально-правові норми усувають недоліки, що існували у попередньому кримінальному законодавстві щодо охорони землі, як основного національного багатства України (ст.14 Конституції України).

Саме поняття «земля», як відомо, має кілька значень. По-перше, земля – це планета Сонячної системи – космічний об'єкт, на якому живе людина. По-друге, під землею розуміють суходіл, тобто частина планети, яка не заповнена водою. По-третє, земля – це верхній шар земної кори. По-четверте, землю також розглядають як економічну категорію. В цьому випадку вона є загальним засобом праці і основним засобом виробництва у сільському, а також лісовому господарстві. По-п'яте, земля – це територія, до складу якої входять угіддя, котрими володіє певний суб'єкт правовідносин, територія що характеризується певним правовим режимом і є об'єктом права. Нарешті, земля використовується як необхідний базис для розселення людей, розташування промислових об'єктів, транспортних шляхів, інших комунікацій, місць відпочинку тощо [1, с.116].

Як головний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві земля – багатство будь-якого суспільства. Без землі немислимий ніякий трудовий процес: вона дає робітникам місце дії, а процесу його праці – сферу дії. Як відомо, земля є одним з основних елементів екологічної системи. В сучасних умовах проблема її правової охорони землі привертає до себе увагу вчених-правознавців. Ця проблема з урахуванням певних чинників набуває особливої актуальності. Насамперед, це обумовлюється цінністю землі як головного елементу довкілля і основного національного багатства країни. Статтею 14 Конституції України передбачено, що земля знаходиться під особливою охороною держави. Дане положення є належною базою для забезпечення правової охорони земель не тільки як головного елементу навколишнього природного середовища, але і об'єкта господарювання, а також об'єкта права власності.

Необхідність належної правової охорони земель витікає з особливого статусу землі. Сутність правової охорони земель, як особливого природного елементу згідно зі ст.162 Земельного кодексу (ЗК) України, складає система

правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованого вилучення земель сільськогосподарського призначення, захист її від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Серед всіх земель України підвищеної охорони потребують землі сільськогосподарського призначення, оскільки вони є найціннішими землями. Земельним законодавством встановлений пріоритет цих земель (глава 5 ЗК України). Це, насамперед, пов'язано з тим, що однією з найважливіших особливостей зазначених земель є їх родючість. З родючістю землі тісно і нерозривно пов'язане поняття «ґрунт», тобто верхній родючий шар землі, що складає ту її частину, яка дає життя рослинам, а через них усьому живому на планеті. Величезну роль відіграє ґрунтовий покрив як місія існування мікросвіту, а також універсальний біологічний нейтралізатор забруднень. Ґрунт як субстрат існування рослин та об'єкт землеробства цікавив ще античних дослідників. Так, у творах Арістотеля і Теофраста ґрунти поділені на чудові, добрі, родючі, прийнятні, виснажені, бідні і безплідні [2, с.106]. У процесі розвитку науково-технічного прогресу ґрунтовий покрив України зазнав значних негативних впливів. Це стало результатом і необдуманого розораності земель, і інтенсивних ерозійних процесів при малоефективних протиерозійних заходах, і навантаження хімізації у землеробстві з порушенням наукових рекомендацій, збільшення площ зрошуваних і осушуваних земель без достатнього еколого-економічного обґрунтування, і втрата гумусу й поживних речовин, вторинне засолення й солонцювання ґрунтів, і підвищення кислотності, забруднення ґрунтів радіонуклідами, важкими металами, нафтопродуктами, викидами виробництва промислових підприємств і т. ін.

Земля – це особливий об'єкт з точки зору її економічної ролі у житті суспільства та значення і домінуючого місця серед інших елементів природного комплексу. Це необхідно враховувати і під час забезпечення правового регулювання відповідних суспільних відносин. Як вже зазначалось, земля, маючи статус особливого національного багатства, підлягає специфічним засобам охорони. Серед таких засобів чільне місце займають адміністративно-правові та кримінально-правові заходи.

Відмінністю адміністративно-правових засобів охорони землі від кримінально-правових є те, що останні застосовуються за вчинення найбільш суспільно небезпечних діянь – злочинів у сфері належності, використання та охорони цього об'єкта довкілля.

Нове кримінальне законодавство України усуває певні недоліки відносно кримінально-правової охорони земель, що існували у попередньому кримінальному законодавстві. Так, злочини, в результаті скоєння яких страждала природа, були згруповані до одного розділу, що отримав назву «Злочини проти довкілля». В цьому розділі знайшли своє закріплення і норми, які регламентують питання охорони землі як об'єкта природи: забруднення або цу-

нання земель (ст.239 КК України) та безгосподарське використання земель (ст.254 КК України).

Необхідність правової охорони землі (як природного об'єкта) кримінально-правовими нормами в науковій літературі визнавалось вже давно [3, с.5; 16; 74]. Але ж лише у зв'язку з прийняттям нового Кримінального кодексу ця нагальна проблема почала вирішуватись.

Необхідність особливої охорони землі зумовлена ще й тим, що якісний стан земельного фонду за офіційними даними постійно погіршується. Як відзначається в Основних напрямках державної екологічної політики України, затверджених постановою Верховної Ради України 5.03. 1998 р., «значна екологічна шкода земельним ресурсам завдається шляхом забруднення ґрунтів викидами промисловості (важкі метали, кислотні дощі та ін.) і використання засобів хімізації в аграрному секторі». Ситуація із забрудненням територій ускладнилась після аварії на Чорнобильській АЕС. Радіонуклідами було забруднено більше 4,6 млн га земель у 74 районах 11 областей, в тому числі 3.1 млн га річці. З користування було вилучено 119 тис. га сільськогосподарських угідь, в тому числі 65 тис. га річці. Незбалансоване антропогенне навантаження на природні ресурси протягом багатьох десятиріч обумовило значну техногенну ураженість екосфери України. Аналіз екологічного стану земельних ресурсів (на прикладі Харківської обл.) свідчить про те, що значне забруднення природного середовища та ґрунтів відбувається головним чином під впливом промислових, господарсько-побутових стічних вод, стоків з тваринницьких комплексів та сільськогосподарських угідь, які піддавались хімічній обробці [4, с.19].

Земля страждає не тільки від антропогенної діяльності людини, вона також страждає і від так званих природних процесів (ерозія ґрунтів, вторинне засолення і осолонцювання та ін.). Водна і вітрова ерозія є найбільш серйозним фактором зниження продуктивності земельних ресурсів, деградації агроландшафтів. Деградація земель перетворилась на надзвичайне явище сьогодення. Вона безпосередньо загрожує самому існуванню ґрунту як основному засобу сільськогосподарського виробництва і незамінному компоненту біосфери. Стан земельних ресурсів України викликає велике занепокоєння не тільки фахівців, а й пересічних громадян.

Надмірне забруднення земель, накопичення в них великої кількості шкідливих речовин, у тому числі токсичних відходів виробництва, є важливим фактором погіршення екологічної обстановки в цілому. Перераховані негативні процеси продовжуються тривалий час і призводять до різкого погіршення стану здоров'я населення, зменшення народжуваності і збільшення смертності населення. За таких обставин створюється реальна загроза існуванню і нормальному розвитку населення, що в остаточному підсумку може призвести до вимирання та біологічно-генетичної деградації населення України.

Сучасна Концепція національної безпеки України закріплює державну політику, спрямовану на захист своїх державних інтересів, у тому числі на охорону землі як основного національного багатства. Основними напрямками держа-

вної політики в даній сфері названі: впровадження і контроль за дотриманням науково обґрунтованих нормативів природокористування й охорони довкілля; виявлення й усунення загрози здоров'ю населення, своєчасне попередження населення у випадку виникнення загрози; зниження антропогенного навантаження на земельні ресурси, ліквідація наслідків шкідливого впливу людської діяльності на природне середовище та ін. [5, с.11].

Вважаємо за необхідне підкреслити, що Конституцією України гарантується право кожної людини на життя (ст.27). В той же час вона закріплює право кожного на безпечне для життя та здоров'я довкілля (ст.50). Реалізація зазначених конституційних принципів можлива лише за умови, коли право кожного індивідуала охороняється належним чином.

Кримінальне законодавство виконує функцію безпосередньої охорони прав та свобод людини від суспільно небезпечних посягань, які називаються злочинами. І тому закріплення чинним кримінальним законодавством принципів, якими регламентуються питання охорони землі як екологічного чинника, на наш погляд, є вірним та своєчасним. Особливо в сучасних умовах, коли певна частина земельних ресурсів втягується в ринковий товарообіг і в значній мірі посилюється вплив на них з боку людини. Зростання інтенсивності використання земель та ігнорування вимог екологічної безпеки призводить до загострення негативних екологічних наслідків. В свою чергу це призводить до негативних змін якісного стану довкілля, а також негативно впливає на життя та здоров'я людини.

Список літератури: 1. Муляйн В.Л. Правова охорона природи УРСР. К., 1982. 2. Кучерявий В.П. Екологія. Львів, 2001. 3. Гагрини С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Х., 1994. Жевлаков Э.Н. Экологические преступления и экологическая преступность. М., 1996. Шульга А.М. Некоторые аспекты уголовной ответственности за самовольный захват земли // Вісник Луган. ін-ту внутр. справ. 1999. 4. Капусник І.В. Про стан земельних ресурсів та основні екологічні проблеми з їх охорони // Зб. доповідей Всеукраїн. науково-практич. конф. (Харків, 29-30 вересня 2001 р.). Х., 2001. 5. Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України // Урядовий кур'єр. 1997. 6 лютого.

Надійшла до редакції 11.02.02

Н.О. Ніколаєнко

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ НЕВТРУЧАННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ВИБОРІВ

Згідно з п. 1 ст.10 Закону України «Про вибори народних депутатів України» виборчий процес здійснюється на засадах законності та заборони втручання будь-кого у цей процес [1]. У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема втручання у діяльність виборчих комісій. Метою такого втручання може бути фальсифікація результатів голосування, оголошення садово несправдливих відомостей про результати голосування по регіонах та по країні в цілому. Наслідки подібного діяння очевидні: по-перше, і це найголовніше, порушуються конституційне право вільного волевиявлення громадян України, а по-друге, до влади можуть прийти ті, за кого фактично не голосували.